STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01325

TAKONES FUN YIDISHN OYSLEYG

Yivo Institute for Jewish Research

Permanent preservation of this book was made possible
by The F. Weiler Charity Fund
in memory of
Jack D. Weiler

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

תקנות פֿון ייִדישן אויסלייג

ייִדישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט

סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער וויסנשאַפֿט״, נומ׳ 16

דריטע אויפֿלאַגע

שטוטגאַרט 1947

I. דער סדר פֿון אַלף־בית

1. דער סדר פֿון די אותיות אין אַלף־בית איז אַזאַ: א, ב, בֿ, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, כּ, כ (ך), ל, מ (ם), נ (ן), ס, ע, פּ, פֿ (ף), צ (ץ), ק, ר, שׂ (ש), תּ, ת.

אַ, אָ, וּ, וו, וי, יִ, ײ, ײַ רעכענען זיך ניט פֿאַר קײן באַזונדערע אותיות אין אַלף־בית.

II. גראַפֿיק

אַלף

2. מיר שײדן אונטער דרײַ מינים אַלף: א, אַ, אָ. די אותיות הײסן: אַלף, פּתח אַלף, קמץ אַלף.

אומבאַהאָלפֿן, אימאַגאָ.

3. אין שרײַבן קאָן מען צונויפֿגיסן די נקודה מיטן אַלף.

4. אין אַזוינע פֿאַלן, ווו נאָכן „שטומען" א גײט די קאָמבינאַציע ײַ, דאַרף דער פּתח שטײן אונטער די צוויי יודן, ניט אונטערן אַלף.

אײַזן, אײַנהילן, באַנדאײַזן.

ניט: אַײזן, אַײנהילן אאז"וו.

בית און בֿית

5. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון בית ביז בֿית: בית (b) קומט אָן אַ פּינטל, בֿית (v) מיט אַ פּאַסיקל.

באַראַבעווען, בלײַבן; אגבֿ, הבֿל־הבֿלים, חבֿר.

וואָוו

6. ו (u, אין די ניט־ליטווישע דיאַלעקטן דאָס רובֿ i) קומט בדרך־כּלל אָן אַ פּינטל.

בוך, בלוט.

ניט: בוּך, בלוּט.

7. וואָוו מיט אַ פּינטל – מלופּם וואָוו – שטעלט מען:

א) פֿאַר אַ צווייטן וואָוו.

דוּרמוּווירקט, טוּונג.

ב) פֿאַר אַ יוד וואָס באַצייכנט אַ j.

בורזשוּי, אַקאַטוּי.

ג) פֿאַר אָדער נאָך צוויי וואָוון (v).

ווּ, פּרוּווּ, פּרוּווּנג.

8. עס ווערט רעקאָמענדירט צו שרײַבן די צונויפֿגעגאָסענע צוויי וואָוון. דעמאָלט דאַרף מען שטעלן מלופּם וואו נאָר פֿאַר אַ יוד וואָס לייענט זיך j.

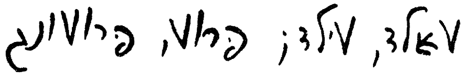

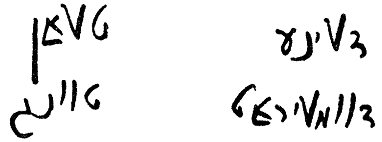

פֿאַרגלײַך:

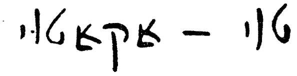

יוד

9. י (i) קומט בדרך־כּלל אָן אַ פּינטל.

דווינע, ליבע, צירונג.

נים: דווינע, ליבע, צירונג.

10. יוד (i) מ י ט אַ פּינטל — חיריק יוד — שטעלט מען:

א) פֿ אַ ר אַ וואָקאַל, אויב דער טראַף מיטן יוד איז אַקצענטירט.

טריאָ, ריאַ, באַציִונג, פּיִוס, קריִע, קיִעוו, בליִען, פֿריִער, ציִען.

ב) נ אָ ך אַ וואָקאַל אָדער אַ דיפֿטאָנג.

אוקראַיִניש, עגאָיִסט, רויִק, בלויִנקער, פּאַרטייִיש, מאַלײַיִש, אייראָפּעיִש.

ג) פֿ אַ ר אָדער נ אָ ך אַ יוד וואָס באַצייכנט אַ j.

ייִד (אויך ייִדיש, ייִדישקייט אאַז״וו), ייִווא, ייִנגל, ייִשאָ; אָפּייִדישן, פֿאַרייִדישן, פֿאַרייִנגערונג; מייִאַסק (אַ שטאָט אין ראַטן־פֿאַרבאַנד).

11. אויב עס באַגעגענען זיך צוויי יודן און ביידע באַצייכענען זיי דעם i־קלאַנג, קומט ביידע מאָל חיריק יוד.

אַלייִרן, דיִי („געטער״ אויף לאַטײַן), וואַריִרן, פֿריִיִק.

12. דעם j־קלאַנג באַצייכנט מען קיין מאָל ניט מיט חיריק יוד.

יאָר, יונגט, יענער, מאַיאָר, ראַיעל.

צוויי יודן

13. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון יי (אין ליטוויש-אוקראַיִנישן יִידיש ej, אין פּוילישן יִידיש aj) ביז ײַ (אין ליטווישן יִידיש aj, אין אַנדערע דיאַלעקטן ā). די אותיות הייסן: צוויי יודן, פּתח צוויי יודן.

הייליק, (איך) ווייז, זייען, טייטל, לייב, (איך) גיי.

הײַליק, ווײַז, זײַען, טײַטל, לײַב, גײַ.

גיב אַכטונג: אומגעהײַער, לאַטײַן.

כּף און כף

14. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון כּף ביז כף: כּף (k) קומט מיט אַ פּינטל, כף (x, ch) אָן אַ פּינטל.

כּדרכּו, כּל-ולד, כּלערליי; מכבד זײַן, מכפּר זײַן, רעכט, שלעכט.

פּיי און פֿיי

15. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון פּיי ביז פֿיי: פּיי (p) קומט מיט אַ פּינטל, פֿיי (f) מיט אַ פּאַסיקל.

פּראַכט, פֿראַכט; פּאָרן, פֿאָרן.

שין און שׂין

16. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון שין ביז שׂין: שין (š) קומט אָן אַ פּינטל, שׂין (s) מיט אַ פּינטל.

שיקן, שלמה; השׂכּלה, שׂונא.

תּוו און תוו

17. מע דאַרף אָפּהיטן דעם חילוק פֿון תּוו ביז תוו: תּוו (t) קומט מיט אַ פּינטל, תוו (s) אָן אַ פּינטל.

סתּירה, תּורה, תּכלית, תּענוג.

אחריות, טעות, סותר (זײַן), סתּירות.

פּשוטע אותיות און שלאָס-אותיות

18. פֿאַר אַן אַפּאָסטראָף (זע תּקנות 45—46) שטייט אַ פּשוטער אות.

איכ'ל, נומ' 1.

19. פֿאַר אַ מקף (באַהעפֿטער, דעפֿיס) קומט אַ שלאָס-אות.

בוך-אויסשטעלונג, יום-טובֿ, המן-טאַש.

דאָס איז פֿאַרשטייט זיך ניט שייך צו יענע פֿאַלן, ווו מע שפּאַלט אַ וואָרט צוליב איבערטראָגן עס פֿון איין שורה אויף דער צווייטער: אומ- גליק, טראַ- פֿנ-- ווײַז, ספּ- רים, קאָכ- לע- פֿל.

נקודות

20. אויב מע וויל, אין די אינטערעסן פֿון דעם ווינציק געניטן לייענער, שטעלן די העברעיִזמען מיט נקודות, קומען די נקודות לויט דער ייִדישער אויסשפּראַך. קיין שוואָ שטעלט מען ניט.

זכות־אָבֿות, חרפֿה, עת־צרה, פּרנסה, ראָש־המדברים, שער־בלאַט.

21. ס'איז אויך אַ גאַנג צו שטעלן מיט אַ נקודה מערניט דעם באַטאָנטן טראַף.

זכות־אָבֿות, חרפֿה, עת־צרה, פּרנסה, ראָש־המדברים, שער־בלאַט.

ראָשי־תּיבֿותן און קירצונגען

22. ראָשי־תּיבֿותן קומען פֿאַרשטריכלט. די שטריכלעך שטעלט מען פֿאַרן לעצטן טייל; דערבײַ איז מען זיך מיט אַ פּרעפֿיקס נוהג ווי מיט אַ באַזונדער וואָרט.

אאַז״וו=און אַזוי ווײַטער; א״אַ, א״אַנד=און אַנדערע; אַד״גל=און דאָס גלײַכן; א״וו=און ווײַטערדיקע; א״י=ארץ־ישׂראל; אַ״י=אַלט־ייִדיש; ב״א=בעל־הבית; ד״ה=דאָס הייסט; דצ״וו=דאָס ציטירטע ווערק; ח״ח=חשובֿע(ר) חבֿר(ים); י״ה=יאָרהונדערט; מוכ״ז=מוסר כּתבֿ זה; נה״ד=נײַהויכדײַטש; נ״י=ניו־יאָרק; נ״ק=נאָך קריסטוסן; ע״פּ=על־פּי; ע״ש=עיקר שכחתי; פּ״ס=פּאָסטסקריפּט; פֿ״גל=פֿאַרגלײַך; פֿסס״ד=פֿאַרבאַנד סאָציאַליסטישע סאָוועטישע רעפּובליקן; פֿ״ק=פֿאַר קריסטוסן; פּוע״צ=פּועלי־ציון; צ״ס=ציוניסטן־סאָציאַליסטן; צ״ק=צענטראַלער קאָמיטעט; קוו״מ=קוואַדראַט־מעטער; ק״ק=קהילה קדושה, קראַנקן־קאַסע; שנ״פֿ=שיר ניט פֿאַרגעסן.

גיב אַכטונג: ד״ר=דאָקטאָר, מג״ר=מאַגיסטער, מ״ר=מיסטער, מיסעס=מר״ס.

ניט שרײַבן: א. אַ. וו., א. אַז. וו., א. אַנד., דר., צ. ק. און דאָס גלײַכן.

23. נאָך אַ ראָשי־תּיבֿות סוף זאַץ שטעלט מען ווי דער שטייגער אַ פּינטל, אַ פֿרעגצייכן אאַז״וו.

ביסט געווען אין נ״י?

24. אויב ראָשי־תּיבֿותן זײַנען געוואָרן פֿעסטע ווערטער, מעג מען זיי אויסלייגן אָן שטריכלעך.

פּערזאָנען: בעשט, מהרשאָ, רמאָ, רשי.

אינסטיטוציעס: ביתר, וואַז, ייִוואָ, יִיטאַ, ייִקאָ, נירא, ציִשאָ.

צאָלן: (דרײַ מאָל) חי, רמח (אבֿרים), תּרפּט (אַלפֿים), תּרצו.

ספֿרים: שס, תּנך.

25. אויב ראָשי־תיבֿותן אויף כ, מ, נ, פֿ, צ זײַנען געוואָרן פֿעסטע ווערטער, שטעלט מען די שלאָספֿאָרם פֿון די דאָזיקע אותיות.

סקיף, פען (פען־קלוב; זע תקנה 143 א).

אָבער: פוע״צ = פועלי־ציון, צ״פֿ = צענטראַל־פֿאַרבאַנד, ר״פֿ = ראַטן־פֿאַרבאַנד.

26. אין קירצונגען ניצט מען דעם אַפּאָסטראָף.

קאַפּ׳ א, נומ׳ 6, ייִד׳ שרײַבער, ב׳ I.

ה׳=הער, ח׳=חבֿר, פֿ׳=פֿרײַנד, פֿר׳=פֿרוי, פֿרל׳=פֿרײַלין.

ניט: קאַפּ. א, נומ. 6, ייִד. שרײַבער, ה. ליפשיץ א.אז״וו.

גיב אַכטונג: בב׳=בענד, זז׳=זײַטלעך; חח׳=חבֿרים, להיפּך צו (זע תקנה 22): ח״ח=חשובֿער חבֿר (חשובֿע חבֿרים).

27. ערשטע נעמען קירצט מען אָבער מיט אַ פּינטל.

מ. ראָזענפֿעלד. — ה. ד. נאָמבערג. — גר. גערשוני. — ה׳ א. (האָט געזאָגט).

ח. לעווין=חיים לעווין, ח׳ לעווין=חבֿר לעווין; ה. ליפשיץ=הירש ליפשיץ, ה׳ ליפשיץ=הער ליפשיץ.

וועגן ד״ר, מג״ר, מ״ר, מר״ס זע תקנה 22.

28. אויב אַ קירצונג גיבט זיך צונויף מיט אַ גאַנצן וואָרט, אָדער מיט אַ צווייטער קירצונג, שרײַבט מען דעם צונויפֿגאָס אין איינעם, אָן שום אָפּשייד־סימן.

נעזערד, ייִדטועד, נאַצמינד, עקסטאַטסעקציע, פֿאָלקאָמבילד, קאָמבלעטלעך.

וועגן דעם באַנוץ פֿון אַפּאָסטראָף אין אַנדערע פֿאַלן זע תקנות 45—46.

גרונט־ און סדר־צאָלן

29. נאָך גרונטצאָלן אין מיטן זאַץ קומט ניט קיין שום סימן.

(ער האָט) 3 ביכער. ברייטע גאַס 12 וו׳ 16. (דאָס שטייט אויף) ז׳ XIX (פֿון אַרײַנפֿיר). (אין זײַנע) ד אמות. (אין) קאַפּ׳ ג (שטייט).

30. אין סדר־צאָלן שרײַבט מען אויס די ענדונג. מע שטעלט זי צו גלײַך צום ציפֿער, אָן אַ מקף אין מיטן.

(אין) 3טן (קלאַס). (אין) 20סטן (נומער). — ע״פּ אַנאַלאָגיע אויך: (דער) 1טער (מײַ).

ניט: 3 קלאַס, .3 קלאַס, 3־טן קלאַס.

31. רוימישע ציפֿער באַצייכענען דאָס רובֿ סדר־צאָלן. נאָך זיי שטעלט מען ניט קיין פּינטל. בײַם באַצייכענען נעמען פֿון הערשער שרײַבט מען ניט דעם אַרטיקל.

אין III קלאַס. אין XVI י״ה. קאַרל XII [=דער צוועלפֿטער] (האָט געפֿירט מילחמה מיט רוסלאַנד).

מאָסן, מינים געלט

32. אָן שטריכעלעך און אָן אַן אַפּאָסטראָף לייגט מען אויס די וויכטיקסטע באַצייכענונגען פֿון מאָסן און מטבעות, וואָס זײַנען טיילווײַז ראָשי־תּיבֿות, טיילווײַז קירצונגען.

33. מאָסן.

מם=מילימעטער, צם=צענטימעטער, דם=דעצימעטער, מ=מעטער, דקמ=דעקאַמעטער, המ=העקטאָמעטער, קמ=קילאָמעטער.

מג=מיליגראַם, צג=צענטיגראַם, דג=דעציגראַם, ג=גראַם, דקג=דעקאַגראַם, הג=העקטאָגראַם, קג=קילאָגראַם.

מל=מיליליטער, צל=צענטיליטער, דל=דעציליטער, ל=ליטער, דקל=דעקאַליטער, הל=העקטאָליטער.

אַ=אַר, האַ=העקטאַר.

הפּ=פֿערדנקראַפֿט (ענגליש *horse-power*).

34. מינים געלט.

נעמען מיט ניט מער ווי דרײַ אותיות קירצט מען ניט.

אַרגענטינע: פּע=פּעזע; ס=סענט (סענטאַוואָס).

ארץ־ישראל: פֿ=פֿונט; מיל.

בעלגיע: בעל=בעלגאַ; פֿר=פֿראַנק; סאַנט=סאַנטים.

בראַזיל: $, מילר=מילרייס; ר=רייס.

דײַטשלאַנד: רמ=רײַכסמאַרק; רפֿ=רײַכספֿעניג (אויך: מ=מאַרק; פֿ=פֿעניג).

האָלאַנד: פֿל=פֿלאָרין, (גולדן); צ=צענט.

טשעכאָסלאָוואַקײַ: ק=קראָן; ה=העלער.

ליטע: ליט; צ=צענט.

לעטלאַנד: לאַט; סאַנט=סאַנטים.

מעקסיקע: פּע=פּעזע; ס=סענט (סענטאַוואָס).

ענגלאַנד: £, פֿ=פֿונט; שיל=שילינג; פּ=פּעני (פּענס).

עסטלאַנד: ק=קראָן; ס=סענט.

עסטרײַך: שיל=שילינג; גר=גראָשן.

פּוילן: גל=גילדן; גר=גראָשן.

פֿאַראייניקטע שטאַטן: $, ד=דאָלאַר; ס=סענט.

פֿראַנקרײַך: פֿר=פֿראַנק; סאַנט=סאַנטים.

קאַנאַדע (זע פֿאַר׳ שטאַטן).

ראַטן־פֿאַרבאַנד: רוב=רובל; קאָפּ=קאָפּעקע.

רומעניע: ליי; באַן.

שווייץ: פֿר=פֿראַנק; סאַנט=סאַנטים.

35. אויב מע וויל ספּעציעל באַצייכענען: ארץ־ישׂראלדיקער פֿונט, עסטרײַכישער שילינג, שווייצער פֿראַנק, טשעכאָסלאָוואַקישע קראָן אאַז״וו, שטעלט מען דעם נאָמען פֿון לאַנד אין האַלבע לבֿנות.

פֿ (א״י), שיל (עסטר׳), פֿר (שוו׳), ק (טש׳).

סדר פֿון שרײַבן

36. בײַם באַשטימען דעם סדר פֿון שרײַבן אידעאָגראַפֿישע צייכנס, יאָר־צאָלן, געקירצטע נעמען פֿון מאָסן אָדער מינים געלט אאַז״וו, גייט דער כּלל אַזוי:

א) אויב מיר האָבן צו טון מיט מאַטעמאַטישע אָפּעראַציעס אָדער מאַטעמאַטישע סימבאָלן, שרײַבט מען אַזוי ווי ס׳איז אָנגענומען אין מאַטעמאַטיק, דהײַנו פֿון לינקס אויף רעכטס. זע תּקנות 37, 41.

ב) אויב מיר האָבן צו טון מיט ניט־מאַטעמאַטישע סימבאָלן אָדער מיט אַ לויפֿיקן טעקסט, גילט דער יידישער סדר שרײַבן, דהײַנו פֿון רעכטס אויף לינקס. זע תּקנות 38, 39, 40, 42.

37. מאַטעמאַטישע סימבאָלן, אַ שטייגער: פּראָצענט ($^0/_0$), פּאַרהעלטעניש (:), וואָרצל ($\sqrt{\ }$), גראַד (^{0}), מינוט (׳), סעקונדע (״), מדרגה־וויַיזער, שטעלט מען אַלע מאָל אויף דעם אייגענעם אָרט, ווו זיי קומען אין מאַטעמאַטישע אָפּעראַציעס.

(די יידישע באַפֿעלקערונג אין שטאָט באַטרעפֿט $30^0/_0$. (מכבי האָט געוווּנען די שפּיל) 3 : 6 [=זעקס צו דרײַ]. אַנשטאָט $\sqrt{4}$ קען מען שטעלן ± 2. (ס׳איז) 15^0 (וואַרעמקייט). (ס׳איז) -15^0 (אין דרויסן). (ער איז דערפֿאָרן ביז) $15^0 26' 45''$. 3 מ^2 [=דרײַ קוואַדראַט־מעטער]. 4 מ^3 [=פֿיר קוביק־מעטער]. 6^8 [=זעקס אין דער אַכטער מדרגה].

38. בײַ ניט־מאַטעמאַטישע סימבאָלן, אַ שטייגער: נומער (№), פּאַראַגראַף (§), פֿון... ביז (—), גילט דער יידישער סדר שרײַבן, פֿון רעכטס אויף לינקס.

§ 3. (דאָס איז געשטאַנען אין) № 6. (דער דאָקטאָר נעמט צו) 9—11 (און) 5—7. (אין די יאָרן) תּרצה—תּרצז, תּרצה—צז. (די תּקופֿה פֿון דער רעאַקציע) 1815—1848. (אין די יאָרן) 1930—1935, 1930—35. (די יאָרן) 1900—902.

ניט: 3 §, 6 № אאַז״וו.

39. בײַ יאָרצאָלן, אויב מ׳איז אויסן עטלעכע יאָר, שטעלט מען אַ פּאַסיקל אין דער ברייט (—); אויב מ׳איז אויסן איין יאָר, שטעלט מען אַן אָנגעבויגן פּאַסיקל (/).

(אין משך פֿון די יאָרן) תּרצד — תּרצה, 1934 — 1935; תּרצד — צה, 1934—35.

אָבער: (אין בודזשעטיאָר, אין לערניאָר) הרצה/תרצו, הרצה/תרצה, תרצה/צה, 1935/1934, 35/1934.

נים: 1934/35, 1934—35, 35—1934.

40. ביים שרייבן די דאַטע געקירצטערהייט גילט דער יידישער סדר, פון רעכטס אויף לינקס: טאָג, חודש, יאָר. כדי אויסצומיידן טעותן, באַצייכנט מען דעם חודש מיט רוימישע ציפער.

ווילנע, דעם 3טן נאָוועמבער 1934 (עס בירגערט זיך אויך איין די שרייבונג, איבערהויפט אין בריוו: ווילנע, נאָוועמבער 3, 1934).

געקירצטערהייט: 1934/XI/3. 34/XI/3.

נים: 3. 11. 34, 3. XI. 34, 3/XI/34.

41. אין מאַטעמאַטישע אָפּעראַציעס שטעלט מען ביי באַנאָמענטע צאָלן יידישע קירצונגען אַזוי ווי לאַטייניש, דהיינו פון לינקס אויף רעכטס.

10 m 4 cm — 3 m 8 cm = 6 m 96 cm

10 km : 2 = 5 km

10 zł 25 gr + 5 zł 40 gr = 15 zł 65 gr

מיט יידישע אותיות זעט דאָס אויס אַזוי:

10 מ 4 צמ — 3 מ 8 צמ = 6 מ 96 צמ

10 קמ : 2 = 5 קמ

10 גל 25 גר + 5 גל 40 גר = 15 גל 65 גר

42. ביים ניצן געקירצטע נעמען ביי באַנאָמענטע צאָלן אין אַ לויפיקן טעקסט גילט דער יידישער סדר שרייבן, פון רעכטס אויף לינקס.

(דער שטריק האָלט) זעקס מעטער (מיט) פינף און צוואַנציק צענטימעטער; ממילא אויך: (דער שטריק האָלט) 6.25 מ, (האָלט) 6 מ 25 צמ.—(איך האָב אויסגעגעבן) דריי גילדן (מיט) פינף און זיבעציק גראָשן; ממילא אויך: (איך האָב אויסגעגעבן) 3.75 גל, 3 גל 75 גר.

קלאַמערן

43. אויף צו באַצייכענען אַ דערקלערונג דינען קיילעכדיקע קלאַמערן (אָדער, ווי מע רופט זיי אַנדערש, „האַלבע לבנות").

ער ניצט זייער פיל דעמינוטיוון (פאַרקלענער-ווערטער).

44. אויף צו באַצייכענען דעם צוגאָב פון אַ ציטירער אין אַ פרעמדן טעקסט ניצט מען קאַנטיקע קלאַמערן [ ].

„מיר קענען ניט [! — רעד'] איינשטימען, אַז..."

ווען מיר נעמען דעם זאַץ „ער ניצט זייער פיל דעמינוטיוון (פאַרקלענער-ווערטער)" פון אַן אַנדער מחבר און מיר ווילן אָנווייזן, אַז דער ע ר איז דאָס מענדעלע, וועלן מיר שרייבן:

דער קריטיקער זאָגט: „ער [מענדעלע] ניצט זייער פֿיל דעמינוטיוון (פֿאַרקלענער-ווערטער)".

דאָס אייגענע וועלן מיר שטעלן קאַנטיקע קלאַמערן, אויב די דערקלערונג אויפֿן וואָרט „דעמינוטיוון" איז ניטאָ אין אָריגינאַל, נאָר מ י ר גיבן זי צו:

דער קריטיקער זאָגט: „ער ניצט זייער פֿיל דעמינוטיוון [פֿאַרקלענער-ווערטער]".

אַפּאָסטראָף

45. דער אַפּאָסטראָף קומט:

א) בײַ קירצונגען (זע תּקנות 26—28).

ב) בײַם צונויפֿגאָס פֿון אַ געקירצטן אַרטיקל מיט אַ סובסטאַנטיוו, אָדער פֿון אַ געקירצטן פּראָנאָמען מיט אַ ווערב, אָדער פֿון אַ פּראָנאָמען מיט אַ געקירצטן ווערב.

ס'וואַסער, (פֿון אונטער) דר'ערד.—מ'איז, ס'רעגנט.—איכ'ל, דו'סט, ער'ט, מיר'ן, איר'ט (נעמען); ט'ער (גיין), ט'מען (גיין), ט'איר (גיין).

ג) אויף צו באַצייכענען דאָס פֿעלן פֿון דער ענדונג אין געניטיוו פֿון סובסטאַנטיוון וואָס לאָזן זיך אויס אויף ס-.

אײַזיק-הירש ווײַס' ווערק; מאַרקס' „קאַפּיטאַל".

אָבער: קריסטוסעס תּקופֿה.

ד) אויף אָפּצוטיילן דעם סופֿיקס -ן אָדער -ען אין דאַטיוו-אַקוזאַטיוו פֿון ווינציק באַוווּסטע פּערזאָן-נעמען.

(ער האָט געשריבן צו) מענקען'ען; (אַ ליד וועגן) קאַטאַלאַנר'ן.

46. קיין אַפּאָסטראָף קומט ניט (זע אויך די תּקנות 27—28, 32—35):

א) צווישן שורש און פּרעפֿיקס אָדער ענדונג.

בײַלען, דער באָבען, צעזאָרן, שלמהן; מוסרן, פֿאַרמסרן, אָפּפּטרן, נפֿטרט.

ב) בײַם צונויפֿגאָס פֿון אַ פּרעפּאָזיציע מיט אַ געקירצטן אַרטיקל.

אויפֿן, אונטערן, מיטן, צוליבן, צום.

ג) אין די ווערטער: אַזאַן, אַן, כלעבן, סאַראַ, סטײַטש, סקאָצל (קומט). אויך אין ווערטער פֿונעם טיפּ: אויבעט, אָפּעט אאַז"וו.

אַריבערטראָגן אויף אַ נײַער שורה

47. אויף אַ נײַער שורה טראָגט מען אַריבער טראַפֿנווײַז; אָבער בײַ פּרעפֿיקסן רעכענען זיך מיטן עטימאָלאָגישן פּרינציפּ.

בר־ כל, בר־ כער, לב־ רז, סאַר־ עב־ דר־ קן, מל־ כח, מלנ־ טבן.

זע תּקנה 19.

פֿרעמדשפּראַכיקער טעקסט

48. בײַם אַרײַנגעבן פֿרעמדשפּראַכיקע אותיות אין אַ ייִדישן טעקסט דאַרף מען זיך מיט זיי ווי ווײַט מיגלעך נוהג זײַן אויפֿן ייִדישן שטייגער.

49. בײַם אַריבערטראָגן פֿון איין שורה אויף אַ צווייטער דאַרף מען ענדיקן די פֿרעמדשפּראַכיקע ווערטער אויף דער רעכטער זײַט.

ענדלעך האָב איך געפֿונען די ערשטע אויסגאַבע פֿון היינעס Buch der Lieder. איך בין זייער צופֿרידן.

50. אויב עס קומט אויס אַריבערצוטראָגן אויף אַ צווייטער שורה פֿרעמד־שפּראַכיקע ווערטער וואָס שטייען אין האַלבע לבֿנות, דאַרף מען שטעלן די האַלבע לבֿנות גלײַך ס׳וואָלט געווען אַ ייִדישער מאמר־המוסגר.

דער גרויסער געלערנטער שטיינשנײַדער שרײַבט וועגן מעשה־בוך (Serapeum 1866, העפֿט 2), אז...

51. קיין געדנדון־פּיסלעך שטעלט מען ניט אויף אויסצוטיילן אַ פֿרעמד־שפּראַכיקן טעקסט.

איך האָב דאָס געלייענט אין די Transactions פֿון דער אַקאַדעמיע.
ניט: „Transactions“, “Transactions„.

52. אויב אַ הערה אונטערן טעקסט איז דורכויס פֿון פֿרעמדשפּראַכיקע אותיות, דאַרף מען שטעלן דאָס הערה־ציפֿערל לינקס:

[2] Jüdisch-Deutsche Literatur, Serapeum 1848—49.

53. אין אַזאַ הערה דאַרף מען אויסמײַדן ייִדישע ווערטער. זײַטל איז p. (אין אַ רוסישן טעקסט стр.); אַנשטאָט א אַז"וו קומט etc., אַנשטאָט אין שטעלן דאָס לאַטײַנישע in, אַנשטאָט א"וו: sq., אַנשטאָט דצ"וו: ibid.

54. אויב עס זײַנען נייטיק אין דער הערה ייִדישע טיילן אויך, איז בעסער אָנצוהייבן די הערה מיט אַ ייִדישן וואָרט; דעמאָלט קומט דאָס ציפֿערל רעכטס און מיט די פֿרעמדשפּראַכיקע ווערטער איז מען זיך נוהג ווי מיט אַ ציטאַט. אויב אָבער דער אָנהייב פֿון דער הערה איז אַ פֿרעמדשפּראַכיקער און דער ווײַטערדיקער טעקסט איז אַ ייִדישער, דאַרף מען אָנהייבן דעם ייִדישן טייל הערה פֿון אַ נײַער שורה.

III. וואָקאַלן און דיפֿטאָנגען

55. אַלף וואָרט־אײַן פֿאַר ו, וו, י, יי, ײַ.

אומעטיק, אוווון, אינדזל, איי, אײַזן.

56. דער א בלײַבט, ווען עס קומען צו פּרעפֿיקסן.

געאוויקעט, געאַרבעט, געאײַלט, פֿאַראומערט, אויסאַוודילען, פֿאַראײַן.

57. דער א בלײַבט אין צונויפֿהעפֿטן (זע תּקנה 139, 139 א) און אין פֿרעמד-לעכע באַהעפֿטונגען וואָס זײַנען אַרײַן אין ייִדיש פּאַרטיקערהייט (זע תּקנה 147 ב).

באַנדאַרײַזן, באַקאַרווען, הינעראַיי ; אריטאָאַריזאָלאַציע.

58. אויב אין אַ באַהעפֿטונג האָט דער צווייטער עלעמענט דעם הויפּט-אַקצענט און דער דאָזיקער צווייטער עלעמענט איז אַ פּרעפּאָזיציע וואָס הייבט זיך אָן מיט אַן א, שטעלט מען ניט דעם דאָזיקן א (זע תּקנה 147 א).

דורכויס, דערויף, דערונטער, דעריבער, דערײַן, דעריין, פֿאָרויס.

59. פֿאַר נג, נק קומט: א) אַ (ניט ײַ), ב) ע (ניט יי), סײַדן דער נ און דער ג אָדער ק האָבן זיך באַגעגנט אין אַ צונויפֿהעפֿט.

א) לאַנג, שטאַנג ; באַנק, קראַנק ; געהאַנגען, געפֿאַנגען ; דאַנקען, צאַנקען ;
גערדאַנקט, געצאַנקט.

אָבער : ווײַנגאָרטן, ווײַנקעלער.

ב) לענגער, ענג ; בענקען, שוועקען.

אָבער : קליינגעלט, קליינקונסט.

60. קיין שטומען ע שטעלט מען ניט.

ליבע, לעבן.

ניט : ליעבע, לעבען.

61. איבערבײַט וי — יי אין סובסטאַנטיוון (פּלוראַל אָן ענדונג און מיט דער ענדונג -ער אַנטקעגן סינגולאַר ; דעמינוטיוו אַנטקעגן גרונטפֿאָרם).

פֿויגל — פֿייגעלע, -ך — פֿייגל ; הויף — הייפֿ(ע)ל(ע), -עך — הייף ;
בוים —ביימ(ע)ל(ע), -עך — ביימער.

62. איבערבײַט ו — י אין סובסטאַנטיוון און אַדיעקטיוון (אַדווערבן).

א) פּוס — פּיס(ע)ל(ע), -עך — פּיס ; בוך — ביכ(ע)ל(ע), -עך — ביכער.
ב) פֿרום — פֿרימ(סט)ער.

63. איבערבײַט י — ו און יי — וי אין ווערבן (פּאַרטיציפּ-שורש אַנטקעגן פּרעזענס-שורש).

א) י — ו : בינדן — געבונדן, געווינען — געוווּנען, געפֿינען — געפֿונען, דינגען — גערדונגען, הינקען — געהונקען, זינגען — געזונגען, טרינקען — געטרונקען, קלינגען — געקלונגען אאַז״וו.

ב) יי — וי: בייגן — געבויגן, הייבן — געהויבן.

דאָס אייגענע מיט פּרעפֿיקסן.

אָנהייבן — אָנגעהויבן, פֿאַרבינדן — פֿאַרבונדן.

ממילא יי אין סובסטאַנטיוון געפֿורעמטע פֿון פּרעזענס-שורש.

(דער) אָנהייב, (דער) בייג, (די) דערהייבונג.

64. איבערבײַט וי־יי אין קרובֿישע ווערטער פֿון פֿאַרשיידענע וואָרטקלאַסן.

אויבן – (דער) אייבערשטער.

(דער) גלויבן, אײַנגלויבעניש – גלייבן, געגלייבט, גלייבונג.

גרויס – (די) גרייס (די גרויסע שטוב, די שטוב איז גרויס, די גרויסקייט; אָבער: די גרייס פֿון דער שטוב).

הויך – (די) הייך (דער הויכער באַרג, דער באַרג איז הויך; אָבער: די הייך פֿון דעם באַרג).

טויט – טייטן.

(די) נויט – (נע)נייטיק; נייטן, גענייט; (גע)נייטיקן זיך, גענייטיקט.

(דער) פֿראַנצויז, (די) פֿראַנצייזין, (די) פֿראַנצויזין – פֿראַנצייזיש.

רויט – רייטלען (זיך), גערייטלט.

(דער) רויך – רייכערן, גערייכערט.

IV. קאָנסאָנאַנטן

65. דז (ניט ז) נאָך ל און נ.

האַלדז, פֿעלדז; אונדז, אינדזל, געוויאָנדזלט, לינדז.

66. קיין שטומען ה שרײַבט מען ניט.

באַן, ביין, געשען, האָן, הון, הינער, זען, געזען, נעמען (אין ביידע טײַטשן), צען, פֿירער, שעמעוודיק.

ניט: באַהן, ביהן, געשעהן, האָהן אאַז״ו.

67. וו (ניט פֿ) אין די ווײַטערדיקע ווערטער: בריוו; ווערסיפֿיקאַציע (אָבער: דער פֿערז); טײַוול; ליווערן (צושטעלן), ליוועראַנט; נערוו; פּרווו, פּרוּוון; שטיוול.

68. ס (ניט ז): דו ביסט.

69. פּ (ניט ב) אין די ווײַטערדיקע ווערטער: אויפּס, היפּש, פּויפּס, קעפּסווײַב, קרעפּס.

טאָפּעלע שרײַבונג: אויסגעוועבט, אויסגעוועפּט; קלעבן, קלעפּן.

70. פֿ (ניט וו): שקלאַף, שקלאַפֿערײַ.

71. צ נאָך ל: אַלץ.

אַלץ וואָס ער זאָגט איז באַטראַכט. אַלץ איינס. ער איז נאָך אַלץ דער איינענער.

72. צ (ניט ס) נאָך נ.

פֿינצטער, פֿענצטער.

73. אויף צו באַצייכענען די פּאַלאַטאַליזירונג („פֿאַרווייכונג") פֿון אַ קאָנסאָנאַנט פֿאַר אַ וואָקאַל שטעלט מען י.

טיאָכקען, ליאַדע, ליאַליע, ליאַמע, קליאַמקע, ליאַרעם, ליובעניו, ליולקע, עליע, טוליען, טמאַליען, ניאַניע, ניאָמע, סאָניע; סאָסיע.

74. די פֿאַלאַטאַליזירונג פֿון אַ קאָנסאָנאַנט בלײַבט ניט־באַצייכנט:

א) פֿאַר אַ קאָנסאָנאַנט.

ליולקע, סאַנקע.

ב) וואָרט־אויס.

קאַזאַן.

ג) אין אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער פֿון גריכישן אָדער ראָמאַנישן אָפּשטאַם.

בילעט, מאָלוסק, מאָלעקולאַר, פּאָלאַר, ראָלע, רעוואָלוציע.

ד) אין טייל פֿאַמיליע־נעמען.

לעניזן, לערמאָנטאָוו.

V. פּרעפֿיקסן און פּרעפּאָזיציעס

75. אויף סײַ ווי אַ פּרעפּאָזיציע סײַ ווי אַ פֿאָדערטייל בײַם ווערב.

אויף דער ערד; אויפֿהייבן, הייב אויף.

ניט: אַפֿן טיש; הייב אוף אאַז״וו.

76. אומ־.

אומאָפּהענגיק, אומגליק, אוממיגלעך, אוממענלעך, אומנוציק, אומענלעך.

ניט: אונאָפּהענגיק, אונגליק אאַז״וו.

77. אַנט־.

אַנטלויפֿן, אַנטלײַען; אַנטפּלעקונג.

אָבער: ענדגילטיק.

ניט: ענטלויפֿן, אאַז״וו. ניט: אַנטגילטיק.

78. אָפּ(־), אַראָפּ(־).

אָפּנעמען, נעם אָפּ; אַראָפּנעמען, נעם אַראָפּ.

ניט: אָבנעמען, אַראָבנעמען אאַז״וו.

79. בּ־.

בּגוואַלד, בּנראַנדע, בלאָטע שבבלאָטע.

ניט: ביגוואַלד אאַז״וו.

80. באַ־.

באַגליקן, באַקומען; באַשײַמפּערלעך, באַשמעקט.

ניט: בעגליקן אאַז״וו.

81. בײַ(־).

בײַ מיר, בײַם זינען, בײַ דער זײַט; דערבײַ, פֿאַרבײַ; בײַבאַטײַט, בײַנאַרטל, בײַזאַך.

אילוסטראַציעס צו 80 און 81: ער איז בײַגעלט; ער איז באַגעלט (אָפּגעפאַרבט אויף געל). — בײַשטײן דעם ניסיון; באַשטײן זײַן שטעטל. — בײַלײגן (צוגעבן) אַ באַשטעטיקונג; באַלײגן דעם טיש מיט בלומען. — באַקומען; בײַקומען.

ניט: באַ מיר, באַם טיש אאַז״וו.

82. גע-.

געגומען; געשריי.

ניט: גיגומען, גישריי.

83. דער-.

דערבײַ, דערצו; דערציילונג; דערקוטשען.

ניט: דאַבײַ, דאַקוטשען אאַז״וו.

84. פאַר-.

פאַרבײַ; פאַרבינדן; פאַרלאַנג.

ניט: פערבינדן אאַז״וו.

85. פונאַנדער (-).

פונאַנדערנעמען, נעם פונאַנדער; פונאַנדערפאַל.

ניט: פאַנאַנדער, פאַרנאַנדער.

86. צו (-):

א) ווי אַ פאָדערטייל בײַם ווערב.

צוגיין, צוהאַלטן, צוטראַכטן. אויך אין די אָפּטײלעוודיקע פאָרמען: (איך) גיי צו, האַלט צו, טראַכט צו. אין פאַרטיציפּן: צוגעגאַנגען, צוגעהאַלטן, צוגעטראַכט. אין דעווערבאַטיווע סובסטאַנטיוון: צולאָג, צוגאַנג, צושפּרינגל.

ב) אין דער סופין-פאָרם פון ווערב; דערבײַ שרײַבט מען צו באַזונדער. אויב אָבער דער ווערב האָט בײַ זיך אַ פאָדערטייל, שרײַבט מען צו אין איינעם מיטן פאָדערטייל און מיטן ווערב.

(קומען) צו גיין; (געבן) צו וויסן; (ווי ס'באַדאַרף) צו זײַן. — (ניטאָ וואָס) אָנצונעמען; (עס איז שווער דאָס) אָפּצוברעכן; (איך פֿיל זיך) צוצוגיין.

ג) ווי אַן אַדווערב, דאָס רוב פאַר אַדיעקטיוון און אַדווערבן; געשריבן באַזונדער.

צו גרויסע (טריט); צו פֿיל; וואָס צו (איז איבעריק).

ד) ווי אַ פּרעפּאָזיציע; געשריבן באַזונדער.

(קומען) צו זיך; (טראָג דאָס אַוועק) צו מיר.

ה) אין אַזוינע ווערטער ווי: צוזאַמען, צונויף, צוריק.

זע תקנה 132 ב).

87. צי.

צי ווייסטו? — (ווער ווייס,) צי ער איז דאָ; צי יאָ צי ניין.

88. צע- (פּשט: „פֿונאַנדער").

צעגײן, צעלאָזן, צעקריכן; צעזײט, צעשפּרייט; צעשטערונג.

ניט: צוגײן אאַז"וו.

VI. סופֿיקסן און ענדונגען

89. -אָג, -יק: זונטאָג, מאָנטאָג, דינסטאָג, דאָנערשטאָג, פֿרײַטאָג; ווייטאָג.

אָדער: זונטיק, מאָנטיק, דינסטיק, דאָנערשטיק, פֿרײַטיק; ווייטיק.

אָבער: מיטאָג, ווילטאָג.

90. -הייט:

א) אין סובסטאַנטיוון (גיב אַכטונג, אַז אָן אַ פּתח).

מערהייט, פֿרײַהייט, שיינהייט.

זע תּקנה 120.

ב) אין אַדווערבן (גיב אַכטונג, אַז ניט מיט ד).

געזונטערהייט, הייסערהייט.

91. -וואַרג.

גאָרטנוואַרג, זיסוואַרג, קלײנוואַרג, רויוואַרג.

92. -ווײַז.

טײלווײַז, משוגענערווײַז.

93. -ונג.

אָרדענונג, ווירקונג, פֿירונג.

94. -ט אין סובסטאַנטיוון אויף -נט מיט אַ פֿאָרויסיקן קאָנסאָנאַנט.

אָונט, טשאָלנט, יוגנט, לײַוונט.

ניט: אָוונד אאַז"וו.

95. -טע.

אײַזלטע, חבֿרטע, פּויערטע (פּײַערטע), שכנטע.

96. -יכע.

בעריכע, לײזעריכע.

97. -ים אין פּלוראַל.

דאָקטוירים, נאַראָנים, פּויערים.

98. -ין, -ינטע.

חבֿרטאָרין, לערערין, שנײַדערין; האַרינטע.

99. -יע:

א) אין לענדער-נעמען.

איטאַליע, אינדיע, רומעניע, שפּאַניע.

ניט: איטאַליען, אינדיען אאַז"וו.

ב) אין ווערטער פֿונעם טיפּ: אינדוסטריע, מיטאָלאָגיע, פּאָעזיע.

ניט: אינדוסטרי, מיטאָלאָגי אאז״וו.

100. ־יק (־ן):

א) אין סובסטאַנטיוון.

־יק: אַרציק; סמיטשיק, ספּאָדיק.

־ניק, ־ניצע: בעל־גאווהניק, כּל־בוניק; בעל־גאווהניצע אאז״וו.

־טשיק: בערטשיק.

ב) אין אַדיעקטיוון און אַדווערבן.

־יק: ליכטיק, גלייביק.

־(ע)דיק: וואָכעדיק, יום־טובֿדיק, עקשנותדיק, פֿריכפּערדיק, שבתדיק.

־עוודיק: חנעוודיק, (בא)ריידעוודיק, רידעוודיק.

ג) אין ווערבן.

רייניקן, שעדיקן.

101. ־יש.

טערקיש, ייִדיש, פּויליש; מלוכיש, קרובֿיש; שטיפֿעריש; אידעיִש,

אייראָפּעיִש, העברעיִש; פּאַרטייִש; מאַליִיִש.

ניט: ייִדעש אאז״וו; ניט: מלוכהש אאז״ה.

102. ־לאָז.

היימלאָז, קינדערלאָז.

103. ־לעך:

א) אין סובסטאַנטיוון.

ווײַרעך, לײַלעך; קינדערלעך, שטיבלעך.

ב) אין אַדיעקטיוון און אַדווערבן.

גליקלעך, מענטשלעך; פּאַמעלעך; בלינדלעך, זיסלעך.

ניט: ־ליך אָדער ־לאַך.

104. ־סטו.

גייסטו, הרגעסטו, ממיתסטו, רײַסטו.

ניט: גייסט דו, גייסטע, הרגעסטי אאז״וו.

105. ־סקי, ־צקי אין פֿאַמיליע־נעמען.

דאָסטאָיעווסקי, זשעראָמסקי, לינעצקי.

ניט: דאָסטאָיעווסקע אאז״וו.

ייִדישע פֿאַמיליע־נעמען האָבן ניט קיין ספּעציעלע ווײַבלעכע פֿאָרם.

אסתּר־רחל קאַמינסקי.

ניט: קאַמינסקע, קאַמינסקאַ.

אָבער: סאָפֿיע פּעראָווסקאַיאַ, מאַריע קאָנאָפּניצקאַ.

106. אין אומבאַטאָנטע טראַפֿן וואָרט-אויס שטעלט מען אַלע מאָל ע, סײַדן עס איז דערויף דאָ אַן אַנדער כּלל (זע תּקנות 89, 96, 97, 100, 101, 104, 105, 117, 118).

אַרצע (אַרצעבּיסקופּ, זע תּקנה 135), טאַקע; אַרבעט; האַנטעך (זע תּקנה 142), טישטעך, פּאַרטעך; אײדעם, בוזעם, בוידעם, בעזעם, ברונעם, גערעדעם, האָרעם (אין בײדע טײַטשן), כעלעם, פּלוצעם, פּאָדעם, פּורעם, שטורעם, שירעם; גומען, נאָמען; אַרבעס, באָרוועס, עפּעס, פּאַלמעסן, קירבעס; טולעפּ; זענעפּט; אימעך (אימעצער), גענעך, גרענעך, ניוועך, עמעך (עמעצער), ערגעץ, פּענעך; אָקערשט; קערמעשל.

גיט: טאַקי, אַרבײַט, האַנטוך, וואָרום, בעלם, אָקאָרשט אאַז״וו.

אַנדערש אין טײל פּאַמיליע-נעמען אויף -ס. דאָ גילט, ווי תּמיד אין פּאַמיליע-נעמען, די טראַדיציע אָדער דער ווילן פֿונעם נאָמען-טרעגער.

בײלים, שײניס.

107. מיטלסטער -ע- אין סובסטאַנטיוון, אַדיעקטיוון און ווערבן.

אָרדענונג, האָפֿענונג, צײכענונג, רעכענונג; באַדערפֿעניש, פֿאַרזעעניש; געזעענער, שטאָלענער; אָרדענען, צײכענען, רעכענען.

108. -עכץ.

אויסלײגעכץ, געמױזעכץ, טועכץ, טײגעכץ; הינטערוויילעכץ.

אַנדערש, אויב דער -כ- איז פֿון שורש און דער -ט- פֿון פּאַרטיציפּ:

אײַנגעמאַכטס, געקעכטס.

109. -עלע, -עלעך.

מײדעלע, מײדעלעך.

110. -עם אין צונויפֿוואַקס פֿון אַ פּרעפּאָזיציע מיטן אַרטיקל:

אין צונויפֿוואַקסן פֿון פּרעפּאָזיציעס אויף -ן מיטן אַרטיקל שרײַבט מען -עם.

אינעם, אָנעם, פֿונעם.

גיט: פֿונם, פֿונ׳ם.

111. -עם אין אַדיעקטיוון.

-עם אין דאַטיוו-אַקוזאַטיוו סינגולאַר:

א) אויב דער שורש פֿון אַדיעקטיוו ענדיקט זיך אויף -ן.

(דעם) אײגענעם, ברוינעם, געזעענעם, גרינעם, זײַדענעם, טרוקענעם.

ב) אויב דער אַדיעקטיוו ענדיקט זיך אין ערשטן פֿאַל אויף -נע.

(דעם) מאָדנעם, סטאַטעטשנעם.

112. -ען אין סובסטאַנטיוון.

-ען (און ניט -ן סתּם) קומט אין סובסטאַנטיוון:

א) אין דאַטיוו-אַקוזאַטיוו, אויב דער נאָמינאַטיוו ענדיקט זיך אויף -ע.

(דער) באָבען, מאַמען, מומען; לײבקען, ליפּען, סאָניען.

אָן -ע- בלויז: (דעם) ייִדן, (דעם) טאַטן.

ב) אין פלוראַל, אויב דער סינגולאַר ענדיקט זיך אויף אַ וואָקאַל, אויף ־נג, אויף ־נק.

אויפּטועןע, פּרוּוען; שלאַנגען; פונקען.

ג) אין פלוראַל פון סובסטאַנטיוון אויף ־ל מיט אַ פּאַרויסיקן קאָנסאָנאַנט.

איידלען, הינטלען, מאַנטלען.

113. ־ע־ שרײַבט מען ניט אין סובסטאַנטיוון:

א) אין דאַטיוו־אַקוזאַטיוו סינגולאַר פון פּערזאָן־נעמען וואָס ענדיקן זיך אויף ־נג, ־נק.

לעסינגען; (לויט) בלאַנקען.

ב) אין געאָגראַפישע נעמען פונעם טיפּ: באַדן, העסן, מינכן, פּרײַסן, שוואַבן.

אָבער: טירינגען (ע״פּ אַנאַלאָגיע מיט 112 ב).

114. ־ען אין אַדיעקטיוון.

־ען (און ניט ־ן סתם) קומט אין דער בייגונג פון אַדיעקטיוון, אויב דער שורש ענדיקט זיך:

א) אויף אַ וואָקאַל אָדער אַ דיפטאָנג.

(דעם) בלויען, פרײַען, פריען.

אָבער: (דעם) נײַעם.

ב) אויף ־ם.

(דעם) לאָמען, קרומען.

אין אַלע אַנדערע פאַלן קומט ־ן, אַפילו אויב דער אַדיעקטיוו ענדיקט זיך אויף ־נג, ־נק.

(דעם) הויכן, גרויסן, לאַנגן, קראַנקן; (די) קראַנקן־קאַסע.

גיב אכטונג: (דעם) איידעלן (באַשיצער).

ניט: איידלען.

115. ־ען אין ווערבן.

־ען (און ניט ־ן סתם) קומט אין ווערבן:

א) אין דער גרופּע מיט ־ע־.

מעקען, פּאָרען (זיך), פּאַשען, קוויטשען (ווײַל: די ציג מעקעט, פּאָרעט זיך, פּאַשעט זיך אאז״וו).

אָבער: מעקן, צונויפפּאָרן, צופּאַסן, ווישן (ווײַל: איך מעק, פּאָר צונויף, פּאַס צו, וויש).

ב) אויב די ערשטע פּערזאָן סינגולאַר פון פּרעזענס ענדיקט זיך אויף אַ וואָקאַל אָדער אַ דיפטאָנג.

דרעען, געטרייען, בלייען; דרייען, ליִיען.

גיב אָבער אַכטונג: גייען, זען, טון, שטיין אין אינפֿיניטיוו, להיפּך צו: (מיר, זיי) גייען, זעען, טוען, שטייען. — גיב אַכטונג: געזען.

ג) **אויב די ערשטע פּערזאָן סינגולאַר פֿון פּרעזענס ענדיקט זיך אויף -ל מיט אַ פֿאָרויסיקן קאָנסאָנאַנט.**

ברעקלען, גראַבלען, זידלען, טרייסלען, פּלאַפּלען.

ד) **אויב די ערשטע פּערזאָן סינגולאַר פֿון פּרעזענס ענדיקט זיך אויף -ם.**

נעמען, קומען, (זיך) באַרימען; גענומען, געקומען.

ה) **אויב די ערשטע פּערזאָן סינגולאַר פֿון פּרעזענס ענדיקט זיך אויף -ן.**

ברענען, געפֿינען, ווײנען, קענען, רינען, שפּינען; ברענענדיק, געפֿינענדיק, ווײנענדיק; געפֿונען, גערונען, געשפּונען.

ו) **אויב די ערשטע פּערזאָן סינגולאַר פֿון פּרעזענס ענדיקט זיך אויף -נג, -נק.**

הענגען, זינגען, בענקען, טרינקען; הענגענדיק, זינגענדיק, בענקענדיק, טרינקענדיק; געהאַנגען, געזונגען, געטרונקען.

116. - (ע) נ י ו.

זונעניו, טאַטעניו, משהניו.

117. - (ע) נ י ש.

טיפֿעניש, מחיהניש, פֿינצטערניש, רעטעניש.

גיב אַכטונג: ליִיעניש.

118. - (ע) ש י.

זײדעשי, טאָכטערשי, מאַמעשי.

119. - ע ר אין ווערטער פֿונעם טיפּ: זשאַנער, טעאַטער, ליטער, מאַנעווער, מעטער, צווינטער, צענטער, קאַדער, קאָנטער(רעוואָלוציע); פּלוראַל: זשאַנערס, טעאַטערס, ליטערס, מאַנעווערס, מעטערס, צווינטערס, צענטערס אאַז״וו. דאָקטאָר אָדער דאָקטער (אויב עס מיינט דאָקטאָר מעדיצין); אָבער בדרך-כּלל: דאָקטאָר, פּראָפֿעסאָר, רעדאַקטאָר אד״גל; אַמאַטאָר, ראַדיאַטאָר אאַז״וו.

120. - ק יי ט.

וואַרעמקייט, פֿײַנקייט.

ניט: וואַרעמקײַט, פֿײַנקײַט. זע תּקנה 90 א).

אויב דער שורש ענדיקט זיך אויף -ג, בלײַבט דער ג אין סובסטאַנטיוון אויף -קייט.

קלוגקייט, שטרענגקייט; גרינגקייט (להיפּך צו: גרינקייט).

אויב דער אַדיעקטיוו ענדיקט זיך אויף ‎-ק, שרײַבט מען בלויז איין ק.

קראַנקייט, שטאַרקייט, שלאַנקייט; ליכטיקייט, ריײניקייט, פֿריידיקייט.

ניט: קראַנקקייט, ליכטיקקייט אאַז״וו.

121. ‎-קע.

בלאָנדינקע; שנײַדערקע; ברודערקע; חיימקע.

122. צונויפֿטרעף מיט ‎-ס.

ט + ס = טס: (דו) האַלטסט, (דער) עלטסטער, (אַ) גוטס.

ס + ס = ס: (דו) רײַסט, (דער) זיסטער, (אַ ציגעלע אַ) ווײַס.

צ + ס = צס: (דו) זיצסט, (דער) קירצסטער, (אַ) שוואַרצס.

ש + ס = שס: (דו) חידושסט (זיך), (דער) פֿרישסטער, (אַ) פֿרישס.

טש + ס = טשס: (דו) פּאַטשסט, (דער) דײַטשסטער, (אַ) דײַטשס.

ז + ס = זס: (דו) מוזסט, (דער) בייזסטער, (אַ קינד אַ) בייזס, נײַהויזס.

דז + ס = דזס: (דו) האַלדזסט.

ת + ס = תס: (דו) ממיתסט, (דעם) משרתס.

זע דערצו די תקנה 45 ג).

123. צונויפֿטרעף מיט ‎-ט.

ט + ט = ט: (ער, איר) וואַרט, פּאַסט; געוואַרט, נעפּאַסט.

ד + ט = דט: (ער, איר) שנײַדט; גערעדט.

124. צונויפֿטרעף מיט ‎-סט אין דער צווייטער פּערזאָן סינגולאַר פֿון די ווערבן, וואָס זייער שורש ענדיקט זיך אויף ‎-סט.

סט + סט = סט: (מעסטן — דו) מעסט, (פּאַסטן — דו) פּאַסט.

125. אַלגעמיינער כּלל פֿאַר 122—124:

בדרך־כּלל שטעלט מען די ענדונגען ‎-ס, אָדער ‎-ט, אָדער ‎-סט אין דער בייגונג ניט געווענדט אין דעם, מיט וואָסער סוף שורש די דאָזיקע ענדונגען טרעפֿן זיך צונויף; אויב אָבער דער שורש גופֿא ענדיקט זיך אויף ‎-ס, אָדער ‎-ט, אָדער ‎-סט, שטעלט מען די דאָזיקע אותיות מערניט איין מאָל.

VII. באַזונדער, באַהאָפֿטן, אין איינעם

סומירונג

126. בײַ ווערטער, וואָס בנוגע זיי שטעלט זיך די פֿראַגע וועגן שרײַבן באַזונדער, באַהאָפֿטן מיט אַ מקף אָדער אין איינעם, גייט דער כּלל אַזוי:

דער אַלגעמיינער גאַנג איז צו שרײַבן באַזונדער. וועגן שרײַבן באַהאָפֿטן אָדער אין איינעם זײַנען פֿאַראַן ספּעציעלע באַשטימונגען.

127. אויף צו אָריענטירן זיך אין די דאָזיקע ספּעציעלע באַשטימונגען דאַרף מען האָבן אין זינען דרײַ גראַמאַטישע באַגריפֿן:

א) אַדווערביאַלע פֿאַרבינדונג, וואָס איר ערשטער עלעמענט איז אַ פּרעפּאָזיציע (זע תקנה 132);

ב) באַהעפֿטונג מיטן הויפּטאַקצענט אויפֿן ערשטן עלעמענט (צונויפֿ־העפֿט; זע תקנה 139).

ג) באַהעפֿטונג מיטן הויפּטאַקצענט אויפֿן צווייטן עלעמענט (זע תקנה 146).

128. וועגן די פֿאַלן פֿון שרײַבן באַזונדער רעדט זיך אין די תקנות: 131; 132 א); 133.

129. וועגן די פֿאַלן פֿון באַהעפֿטן מיט אַ מקף רעדט זיך אין די תקנות: 19; 139 ב); 143—146; 148.

130. וועגן די פֿאַלן פֿון שרײַבן אין איינעם רעדט זיך אין די תקנות: 28; 30; 131 י); 132 ב); 134—138; 139 א); 140—142; 147.

באַזונדער

131. אין גאַנצן באַזונדער שרײַבט מען:

א) דעם אומבאַשטימטן אַרטיקל אַ, אַן.

אַ מענטש, אַ גרויסער (מענטש). אַן עפּל, אַן איבעריקע (זאַך). אַ ביסל, אַ סך.

גיב אַכטונג: דרײַ אַ זייגער (פֿ״גל: דרײַ דעם זייגער).

ב) דעם באַשטימטן אַרטיקל און דעם אָנווײַזיקן פּראָנאָמען דער, די, דאָס.

דער מאַן, די פֿרוי, דאָס קינד; די וועלט (און יענע וועלט); אָט דער, דער אָ, דער איינציקער, דער דאָזיקער, דער זעלביקער (זעלבער), דער יעניקער, דער נעמלעכער, — און אַזוי אויך אין אַלע בייגפֿאַלן.

ג) פֿאַרבינדונגען פֿון סובסטאַנטיוון ווי: (אַ) גלעזל טיי, (אַ) פֿונט צוקער, (דער) שטייגער לעבן.

ניט: גלעזל־טיי, פֿונט־צוקער, שטייגער־לעבן.

ד) פֿאַרבינדונגען פֿון אַן אַטריבוטיוון אַדיעקטיוו מיט אַ סובסטאַנטיוו.

(אַ) היימיש ווינקל, (און דער) ייִדישער ליטעראַטור.

ניט: היימיש־ווינקל, ייִדישער־ליטעראַטור.

ה) צום בײַם סופּערלאַטיוו.

צום בעסטן, צום גרעסטן.

ו) פֿאַרבינדונגען פֿון אַן אַדווערב מיט אַן אַדיעקטיוו (אַדווערב).

אַזוי געראָפּענע, אַלגעמיין מענטשלעך, ברייט פֿאַרצווייַגט, גוואַלדיק שווער, האַלב טונקל, הויך אינדוסטריאַליזירט, זייער גרויסע, טיף פֿאַרוואָרצלטער, (די) צווייט גרעסטע (גרופּע), ריין וויסנשאַפֿטלעך, שטאַרק הייס.

על-פּי אַנאַלאָגיע אויך: טויט שטיל, צוקער זיס, שטאָק פֿינצטער, שפּאָגל נייַ.

ז) דעם פֿאָדערטייל פֿון אַ ווערב, אויב ער שטייט נאָכן שורש.

נעם איבער, (ער) גייט אָפּ, (מיר) שלאָגן פֿונאַנדער, (זיי) לייגן צו.

ניט: נעם-איבער, גייט-אָפּ אאַז״וו.

ח) די העלפֿווערבן זייַן, ווערן, האָבן אין די ווערבן פֿונעם טיפּ: אויסן זייַן, גורם זייַן, מקנא זייַן; מגולגל ווערן, נתפּעל ווערן; הנאה האָבן, חרטה האָבן.

דאָס אייגענע אין אַלע אַנדערע פֿאָרמען: (איך) בין גורם, (מיר האָבן) מקנא געווען, (זיי וועלן) מגולגל ווערן.

ניט: גורם-זייַן, בין-גורם אאַז״וו.

ט) דעם פּראָנאָמען זיך בייַ ווערבן.

אָפּרוען זיך, (ער) רוט זיך (אָפּ).

ניט: אָפּרוען-זיך.

י) צאָלווערטער.

גרונטצאָלן: צוויי מיליאָן זעקס הונדערט זיבן און אַכציק; טויזנט דרייַ הונדערט פֿיר און צוואַנציק.

אָבער סובסטאַנטיווירט: (דער) פֿינפֿאונצוואַנציקער אאַז״וו.

סדר-צאָלן: (דער) איין און צוואַנציקסטער; (דעם) הונדערט אַכציקסטן.

באַזונדער אָדער אין איינעם

132. אין אַן אַדווערביאַלער פֿאַרבינדונג, וואָס איר ערשטער עלעמענט איז אַ פּרעפּאָזיציע, שרייַבט מען די פּרעפּאָזיציע אין טייל פֿאַלן באַזונדער, אין טייל פֿאַלן אין איינעם מיטן צווייטן טייל פֿאַרבינדונג. דער כּלל גייט אַזוי:

א) אויב דער ניט-פּרעפּאָזיציאָנעלער עלעמענט באַגעגנט זיך פֿאַר זיך אויך, שרייַבט מען די פּרעפּאָזיציע באַזונדער.

אויף דאָס נייַ, אויף דער נאַכט, אויף דער פֿרייַ, אויף צוריק; איבער אַ יאָר, איבער אַ נייַס, איבער אַכט טאָג, איבער מאָרגן; אין איין וועגס, אין איינעם, אין גאַנצן, אין דער היים, אין דער לופֿטן, אין דער מיט, אין דער ערד (אין דר'ערד), אין דער פֿינצטער, אין דרויסן, אין מיטן, (זייַן) אין שטאַנד; ביז אַהער, ביז איצט, ביז מאָרגן; נאָך דעם;

פֿאַר וואָס, פֿאַר פֿרי; פֿון אָנהייב, פֿון דאָס נײַ (פֿון ס׳נײַ), פֿון הינטן, פֿון ווײַט, פֿון ווײַטן, פֿון דער נאָענט, פֿון נאָענט, פֿון פֿאָרנט; צו ביסלעך, צו וואָס, צו וועגן (ברענגען), צו לעצט, צו נויט, צו ניץ (קומען), צו ערשט, צו פֿוס, צו שטאַנד (קומען), צום ערשטן אאַז״וו.

טעם: מיר האָבן אין אונדזער שפּראַכבאַנוץ באַזונדער, פֿאַר זיך, די ווערטער: דאָס, נײַ; דער, נאַכט; דער, פֿרײַ; צוריק; אַ, נײַס; איינעם; גאַנצן אאַז״וו.

ב) **אויב דער ניט-פּרעפּאָזיציאָנעלער עלעמענט באַגעגנט זיך ניט פֿאַר זיך, שרײַבט מען די פּרעפּאָזיציע אין איינעם מיטן צווייטן טייל פֿאַרבינדונג.**

צוזאַמען; צונויף; צופֿוסנס; צוקאָפּנס; צוריק.

טעם: מיר האָבן ניט אין אונדזער שפּראַכבאַנוץ באַזונדער, פֿאַר זיך, קיין ווערטער: זאַמען, נויף, פֿוסנס, קאָפּנס, ריק.

133. אויף צו שרײַבן, לויט תּקנה 132, די פּרעפּאָזיציע באַזונדער, איז גענוג, אויב דער ניט-פּרעפּאָזיציאָנעלער עלעמענט באַגעגנט זיך פֿאַר זיך אין וועלכער עס איז פֿאָרם, ניט דווקא אין דער פֿאָרם וואָס שטייט מיט אַ פּרעפּאָזיציע.

„אמתן״ קען זײַן מערצאָל פֿון „אמת״, ממילא: אין דער אמתן; „לופֿטן״ קען זײַן פּלוראַל פֿון „לופֿט״, ממילא: אין דער לופֿטן; „דאָס״ און „נײַ״ זײַנען פֿאַראַן אין דער שפּראַך, ממילא: פֿון דאָס נײַ; „וועגס״ איז פֿאַראַן אין דער פֿאַרבינדונג „אַ שטיק וועגס״, „מאָרגנס״ און „נאַכטס״ זײַנען געניטיוון און אין טייל געגנטן ניצט מען די פֿאָרמען אפֿילו אַדווערביאַל, ממילא: אין איין וועגס, צוריק וועגס, צו מאָרגנס, פֿרײַטאָג צו נאַכטס; „ווײַטנס״ קען זײַן געניטיוו פֿון „(דער) ווײַטער״, ממילא: פֿון דער ווײַטנס.

134. אויב פֿון אַן אַדווערביאַלער פֿאַרבינדונג וואָס באַשטייט פֿון עטלעכע באַזונדער געשריבענע ווערטער פֿורעמט מען אַ סובסטאַנטיוו אָדער אַן אַדיעקטיוו, שרײַבט מען דעם סובסטאַנטיוו אָדער אַדיעקטיוו אין איינעם.

אויף דער נאַכט, אָבער: (דער קילער) אויפֿדערנאַכט; (הײַנט) אין דער פֿרי, אָבער: (דער הײַנטיקער) אינדערפֿרי.

אויף דער נאַכט, אָבער: אויפֿדערנאַכטיקע (שעהען); אין איינעם, אָבער: (די) אינאײנעמדיקע (שפּאַצירן); ביז אַהער, אָבער: (די) ביזאַהעריקע (רעזולטאַטן); ביז איצט, אָבער: (די) ביזאיצטיקע (אָפּמאַכן).

אין איינעם

135. אַפֿיקסן (פּרעפֿיקסן און סופֿיקסן) שרײַבט מען אַלע מאָל אין איינעם מיטן שורש ניט געווענדט אין דער צאָל טראָפֿן.

אין סובסטאַנטיוון: אומגליק, אַרצעבישאָף, באַנעם, הינטערגראַנט, צוגאָב, קאָנטערעוואָלוציאָנער, קעגנווירקונג; גאָרטנוואַרג, ליבשאַפֿט, שיינהייט, שיינקייט.

אין אַדיעקטיוון און אַדווערבן: אומפֿאַרשטענדלעך, באַהאַרצט, צעקלעמט, פּראָפּאַגאַנדיש, פּרעהיסטאָריש, פֿאַרהיסטאָריש; ליבעדיקערהייט, משוגענערווײַז, קינדערלאָז.

אין ווערבן: א) מיט אַ פֿאָדערטראַף (פֿעסטער פּרעפֿיקס): אַנטלויפֿן, באַקוקן, דערשרײַבן, צעהאַקן, רעאָרגאַניזירן; ב) מיט אַ פֿאָדערטייל (אָפּטײַלעוודיקער פּרעפֿיקס), אויב ער שטייט פֿ אַ ר ן שורש: איבערנעמען, אָפּגיין, פֿאַרבײַלויפֿן, פֿונאַנדערנעמען, צולייגן.

זע אויך תּקנות 86 א) — ב), 88.

136. די תּקנה 135 איז חל אויף העברעיִזמען.

אומכּבֿוד, מיטחבֿר, חבֿרשאַפֿט; אומברחמנותדיק; פֿאַרחלשט, באַטעמען, צעהרגענען, אָפּפּטרן, צוגנבֿענען.

137. ווען עס באַגעגענען זיך צוויי פֿון איינע קאָנסאָנאַנטן, איינער פֿון פּרעפֿיקס און איינער פֿון שורש, שרײַבט מען ביידע.

אוממיגלעך, אוממעגלעך, אָננעמען, אָפּפּטרן, אַרויספֿאַלן, אַרונטער־רײַסן, מיטטיילן, פֿאַרריכטן.

138. אין איינעם מיטן אַ שרײַבט מען די ווײַטערדיקע ווערטער: אַדורך, אַהיים, אַהין, אַהער, אַווק, אַזאַ, אַזוי, אַזוינער, אַזעלכער, אַחוץ, אַמער, אַנאַנד, אַנו, אַנומלט, אַניט, אַפּשיטא, אַפֿריִער, אַצונד(ערט), אַקאָרשט.

אין איינעם אָדער באַהאָפֿטן

139. אַ באַהעפֿטונג פֿון ווערטער וואָס האָבן זיך צונויפֿגעבונדן אויף אַזוי פֿיל, אַז אַ הויפּטאַקצענט איז געבליבן מערניט אויפֿן ערשטן עלעמענט אירן (אַזאַ באַהעפֿטונג רופֿט זיך צונויפֿהעפֿט), שרײַבט מען אין טייל פֿאַלן אין איינעם, אין טייל פֿאַלן באַהאָפֿטן מיט אַ מקף. דער כּלל גייט אַזוי:

א) אויב דער צונויפֿהעפֿט איז ניט מער ווי דרײַטראַפֿיק, שרײַבט מען אים אין איינעם (זע תּקנה 57).

דער צווייטער טייל אַ סובסטאַנטיוו: בלעטערפֿאַל, וואַסערמיל, זויערזאַלץ, יאָרצײַט, לופֿטפּאָסט, פֿליפּאָסט, קאָרטנטיש, קינדערפֿרײַנד, קלאַסנקאַמף, שולפֿאַראײַן, שיקינגל, שטורעמווינט, שפּאָרסיסטעם, שרײַבמאַשין.

דער צווייטער טייל אַן אַדיעקטיוו (אַדווערב): אַלטדײַטש, גרויסהאַנטיק, מאָסגעביק, נײַהויכדײַטש.

גיב אַכטונג: גאָרניט, גאָרנישט, מערניט.

ב) אויב דער צונויפֿהעפֿט איז מער ווי דרײַטראַפֿיק, שרײַבט מען אים מיט אַ מקף.

דער צווייטער טייל אַ סובסטאַנטיוו: גראַמאַפֿאָן-טישל, וואַסער-טרעגער, לערער-סעמינאַר, דולעטקע-טיש, רעוויזיר-קאָמיסיע, רעכן-מאַשין, שפּראַכן-סיסטעם.

דער צווייטער טייל אַן אַדיעקטיוו: מיטל-הויכדײַטש, אַלט-פֿראַנצייזיש. נעם אָבער אין אַכט די תּקנות 28, 140, 143, 145.

140. די צאָל טראַפֿן דאַרף מען באַשטימען לויט דער קירצסטער פֿאָרם פֿונעם צונויפֿהעפֿט, און דעמאָלט בלײַבט שוין די אײנאײנעמדיקע שרײַבונג אַפֿילו אויב די צאָל טראַפֿן פֿאַרגרעסערט זיך דורך אַ סופֿיקס אָדער אַן ענדונג.

פֿאָלקסלערער, ממילא אויך: פֿאָלקסלערשאַפֿט; שוסטעריונג, ממילא אויך: שוסטעריינגל; שרײַבמאַשין, ממילא אויך: שרײַבמאַשינען; ברייטהאַרציק, ממילא אויך: ברייטהאַרציקייט; גרויסהאַנטיק, ממילא אויך: גרויסהאַנטיקער; גרויסהאַלטער, ממילא אויך: גרויסהאַלטערײַ.

141. אויב אין אַ צונויפֿהעפֿט באַגעגענען זיך צוויי פֿון איינע קאָנסאָנאַנטן, שרײַבט מען בדרך-כּלל ביידע.

באַנקקוועטשער, בירגערדעכט, הויפּטטייל, וואַששיסל, ווייללערנער, וועלטטייל, נאַכטטיש, פּראָפֿפֿאַראיין, צוריקקער, קרייצצוג.

ניט: באַנקוועטשער אאַז״וו.

142. בלויז איין קאָנסאָנאַנט שרײַבט מען אין די ווײַטערדיקע ווערטער: אויערינגל, אָרעמאַן, דריטל, פֿערטל אאַז״וו; האַנטעך, מיטאָג, שלימזל (הגם ס׳איז בעצם: אויער+רינגל, אָרעם+מאַן, דריט, פֿערט+טייל, האַנט+טוך, מיט+טאָג, שלים+מזל).

נעם אויך אין אַכט: ביסטו; ניטאָ, נישטאָ (הגם ס׳איז בעצם: ביסט+דו; ניט, נישט+דאָ).

143. אַ מקף שטעלט מען אין אַ צונויפֿהעפֿט אַפֿילו ווען די צאָל טראַפֿן איז ניט גרעסער ווי דרײַ:

א) אויב דער ערשטער עלעמענט איז אַ פּרט-נאָמען.

אָרט-קורסן, גראָסער-היים, הערצל-נאַס, יְהוּאָ-טאָג, פּרוג-שול, שטיינבאַרג-קלוב.

ניט: גראָסערהיים, גראָסער היים אאַז״וו.

ב) אויב אין אַ צונויפֿהעפֿט איז איינער פֿון די עלעמענטן אַ העברעיִזם.

ישיבֿה-בחור, שלאָף-חדר, שער-בלאַט.

ניט: ישיבֿה בחור, שלאָפֿחדר אאַז״וו.

ג) אויב צום צונויפֿהעפֿט (אַלץ איינס פֿון וויפֿל טראָפֿן ער לייגט זיך צונויף) קומט צו נאָך אַן עלעמענט.

פּליפּאָסט—הויפּט־פּליפּאָסט, עסטיש—קינדער־עסטיש, וואַל־קאָמיסיע—הויפּט־וואַל־קאָמיסיע, מחוצף־פּנים—אַרצע־מחוצף־פּנים, קאָפּעקל—קאָפּעקל־סטאַדיע.

ניט: הויפּטפּליפּאָסט אאַז״וו.

ד) אויב די איינאיינעמדיקע שרײַבונג וואָלט געקענט פֿאַרשווערן דאָס לייענען אָדער אַרײַנפֿירן אין אַ טעות.

דער א־צייכן, אַנטי־ייִד.

ה) זע תקנה 145.

144. אויב עס גייען נאָך אַנאַנד עטלעכע צונויפֿהעפֿטן, וואָס איין טייל זייערער חזרט זיך איבער, און מיר פֿאַרפֿעלן איבערצוחזרן דעם אידענטישן טייל, מוז נאָך יעדן טייל פֿון אַזאַ איבערגעהיפּערטן צונויפֿהעפֿט שטיין אַ מקף.

דער אַרבעטער־, פּויערים־ און סאָלדאַטן־ראַט. צײַטונגס־אַרטיקלען און ־נאָטיצן.

ניט: אַרבעטער, פּויערים און סאָלדאַטן־ראַט. ניט: צײַטונגס־אַרטיקלען און נאָטיצן.

145. אין אַן איבערגעהיפּערטן צונויפֿהעפֿט שטעלט מען אַ מקף אַפֿילו ווען מיר האָבן צו טון מיט צוויי־ און דרײַ־טראָפּיקע ווערטער.

פֿעלדגעוויקסן, וואַלדגעוויקסן; אָבער: פֿעלד־ און וואַלד־געוויקסן. אַלטדרײַטש, נײַדרײַטש; אָבער: אַלט־ און נײַ־דרײַטש. ברויטקוואַס; אָבער: מאַלץ־, עפּל־ און ברויט־קוואַס.

באַהאָפֿטן

146. אַ באַהעפֿטונג פֿון ווערטער וואָס האָבן זיך צונויפֿגעבונדן אויף אַזוי פֿיל, אַז אַ הויפּטאַקצענט איז געבליבן מערניט אויפֿן צווייטן עלעמענט אירן, שרײַבט מען באַהאָפֿטן מיט אַ מקף.

גאָפּל־לעפֿל, חתן־כּלה, טאַטע־מאַמע; מזל־ברכה, לייענער־פֿרײַנד; בעל־שם, בעל־תּשובֿה; אַלט־נײַ, חסידיש־נגידיש; געהרגעט־געממיתט; וואָרט־אויס, וואָרט־אײַן, וואָרט־אין; טאָג־טעגלעך; פֿראַנקפֿורט־מײַן, ראָסטאָוו־דאָן; גרויס־פּאָהולאַנקע.

ניט: גאָפּל לעפֿל, בעל שם, פֿראַנקפֿורט/מײַן אאַז״וו.

147. באַהעפֿטונגען מיטן הויפּטאַקצענט אויפֿן צווייטן עלעמענט שרײַבט מען אָבער אין איינעם:

א) אויב דער דאָזיקער צווייטער עלעמענט איז אַ פּרעפּאָזיציע (זע תקנה 58).

דורכויס, דערבײַ, דערנאָך, דערצו, פֿאַרבײַ, פֿאָרויס.

ב) אויב די עלעמענטן זײַנען צונויפֿגעבונדן אויף אַ פֿרעמדלעכן שטייגער און זײַנען אַרײַן אין ייִדיש פֿאַרטיקערהייט (זע תקנה 57).

אויטאָביאָגראַפֿיע, מיקראָביאָלאָגיע, נעוראָפּאַטאָלאָגיש, עגאָצענטריזם, פּסיכאָאַנאַליז.

ניט: אויטאָ־ביאָגראַפֿיע אאַז״וו.

גיב אָבער אַכטונג: העלדן־ביאָגראַפֿיע, געוויקסן־ביאָלאָגיע אאַז״וו, מחמת די דאָזיקע ווערטער זײַנען צונויפֿגעבונדן אויף אַ ייִדישן שטייגער.

148. אַ מקף שטעלט מען אויך:

א) אין באַהעפֿטונגען מיט ניט, נישט.

סובסטאַנטיוון: ניט־ייִדן, ניט־פֿילאָלאָגן; סובסטאַנטיווירטע אַדיעקטיוון: ניט־גוטער; אַטריבוטיווע אַדיעקטיוון אָדער פּאַרטיציפּן: (אַ) נישט־מאַרקסיסטישער (אופֿן טראַכטן), (אַ) ניט־געלייענט (בוך).

אָבער: (דאָס איז) ניט גוט (אויסגעלייגט); (דער אופֿן טראַכטן איז) נישט מאַרקסיסטיש; (איך האָב דאָס בוך) ניט געלייענט.

ב) אין באַהעפֿטונגען פֿון עטלעכע ווערטער וואָס ווערן אויפֿגענומען ווי איין גאַנצהייט.

(אַ גאַנצער) יאָ־טעבע־דאַם, (אַ) לאָז־מיך־געמאַך־קרעכצעלע.

נעם אין אַכט די שרײַבונג: (דער) שמעון פֿרוג־אָוונט, (דער) ד״ר שלמה עטינגער־יובֿל־קאָמיטעט, (דער) י. ל. פּרץ־שרײַבער־פֿאַראיין.

ניט: שמעון פֿרוג אָוונט, שמעון־פֿרוג־אָוונט.

ג) זע תּקנות 139 ב), 143—145.

VIII. פּאַראַלעלע שרײַבונגען

שרײַבונג דיפֿערענצירט לויטן פּשט

149. פֿאַראַן ווערטער וואָס זײַנען אידענטיש אָדער נאָענט צווישן זיך לויט זייער אָפּשטאַם, נאָר אין אויסלייגן זײַנען זיי דיפֿערענצירט לויטן פּשט:

אַ היים; אַהיים אאַז״וו (זע תּקנה 138).

אַקאָרשט (אַקצענט אויפֿן צווייטן טראַף)—אַט, אַנו (גיב נאָר אַקאָרשט אַ קוק, וואָס דאָ טוט זיך). אָקערשט (אַקצענט אויפֿן ערשטן טראַף)—נאָר וואָס, קוים־קוים, שיִער ניט (אָקערשט איז ער דאָ געווען; אָקערשט טאָג, ווען אַלע שלאָפֿן נאָך; ער איז אָקערשט פֿון דער הויט אַרויסגעשפּרונגען פֿאַר כּעס; זע תּקנה 106).

גרונד—מאָטיוו, טעם (ער האָט זיך באַליידיקט אָן שום גרונד; איך זע ניט קיין גרונד דאָס צו טון; מע מוז דאָס באַגרינדן). גרונט—דעק, תּוך (גרייכן דעם תּהום ביזן גרונט; אין גרונט ביסטו גערעכט; איך וועל זיך דערגרונטעווען דערצו).

דאָקטאָר; אָבער אויך דאָקטער, בשעת עס מיינט דאָקטאָר מעדיצין (זע תּקנה 119).

וואָכנדיק—דאָס וואָס עס איז שייך צו דער וואָך, וואָס עס חזרט זיך איבער אַלע וואָך (נאָמבערגס „וואָכנדיקע שמועסן"); וואָכעדיק — דער היפּך פֿון שבתדיק, יום־טובֿדיק.

פֿרײַנד—גוטער פֿרײַנד; פֿרײַנט—קרובֿ (פֿאַרגלײַך: ער האָט מיך צוגענומען זייער פֿרײַנדלעך; אָבער: מיר זײַנען מיט אים שטיקלעך פֿרײַנטלעך).

גלײַכבאַרעכטיקטע שרײַבונגען

150. פֿאַראַן טייל ווערטער וואָס מע מעג שרײַבן אויף עטלעכע אופֿנים, ווי ווער עס וויל, אָן שום חילוק אין פּשט.

די ווערטער זײַנען דאָ אויסגעשטעלט נאָכן אַלף־בית; בײַ די וואָס זײַנען שוין דערמאָנט אין די פֿריִערדיקע תקנות איז צוגעגעבן דער נומער פֿון דער תקנה.

אויסגעוועבט, אויסגעוועפּט (69).
אָנהערן: אָנגעהערט, אָנגעהויירן.
באַקאַנט, באַקאָנט, באַקענט; באַקענען, באַקאָנען. אָבער נאָר „זיך באַקענען" מיטן פּשט: געבן זיך צו דערקענען („יוסף האָט זיך באַקענט צו די ברידער").
בלאָ, בלוי.
געבאָרן, געבוירן.
געהאָרט, געהוירט (הערן).
געזינד, געזינט (מישפּחה).
גראָ, גרוי.
דאָנערשטאָג, דאָנערשטיק (89).
דינסטאָג, דינסטיק (89).
דערמאַנען, דערמאָנען.
וואַרגן, ווערגן.
וואָרן, וואָרעם (מחמת; 106).
נישט: וואָרום, וואָרין.
ווייטאָג, ווייטיק (89).
וויפֿל, ווי פֿיל.
זונטאָג, זונטיק (89).
זײַן: (איר) זײַט, זענט; (מיר, זיי) זײַנען, זענען.
טאָן, געטאָן; טון, געטון.

לײַען: געליגן, געליִען.
מאָנטאָג, מאָנטיק (89).
מיגלעך, מעגלעך.
מע, מען (אויך מ', אָבער נאָר פֿאַר אַ וואָקאַל וואָרט־אײַן) — פֿאַרן ווערב; מען — נאָכן ווערב.
נישט: מ'גייט.
נוצן, ניצן; (צו) נוץ, ניץ (קומען).
(גאָר)ניט, (גאָר)נישט.
פֿאַרלירן: פֿאַרלאָרן, פֿאַרלוירן.
פֿאַרשידן, פֿאַרשיידן.
פֿינפֿטל, פֿיפֿטל; פֿינפֿטער, פֿיפֿטער.
נישט: פֿופֿטל, פֿונפֿטער.
פֿרײַטאָג, פֿרײַטיק (89).
פֿרירן: געפֿראָרן, געפֿרוירן.
קאָנען, קענען.
קיניג, קעניג.
קלויבן, קלײַבן.
קלעבן, קלעפּן (69).
ריידן, רעדן (אָבער בלויז: דו רעדסט, ער רעדט, גערעדט; און בלויז: די רייד).
שווערן: געשוואָרן, געשוווירן.
שערן: געשאָרן, געשוירן.
שרײַען: געשריגן, געשריִען.

פֿילאָלאָגישע סעקציע פֿון ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט

אַ. האַרקאַווי, מ. ווײַנרײַך, י. אַ. יאָפֿע, י. ל. כהן, אַ. לאַנדוי
ש. ניגער, נ. פּרילוצקי, ז. קלמנאָוויטש, ז. רייזען
וויסנשאַפֿטלעכער סעקרעטאַר: מ. ווײַנרײַך

באַשלוס פֿון דער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג פֿון ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט

אָנגענומען אויפֿן פּלענום פֿון 3טן אָקטאָבער 1934

די 150 כּללים פֿון ייִדישן אויסלייג, וואָס די פּילסעקציע האָט אויסגעאַרבעט, ווערן אָנערקענט פֿאַר אויסלייג־תּקנות פֿון ייִוואָ.

❋

באַשלוס פֿון אויספֿיר־ביוראָ פֿון ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט

אָנגענומען דעם 1טן סעפּטעמבער 1936

דאָס אויספֿיר־ביוראָ איז צופֿרידן געווען צו הערן דעם באַריכט וועגן דער אַרבעט פֿון דער אָרטאָגראַפֿישער באַראַטונג וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן דעם 28סטן און 29סטן יוני 1936 אין ייִוואָ לויט דער איניציאַטיוו פֿון דער ייִדישער שול־אָרגאַניזאַציע אין פּוילן.

דאָס אויספֿיר־ביוראָ באַשליסט:

(1) באַשטעטיקן די שינויים וואָס זײַנען אַרײַנגעטראָגן געוואָרן אין די אויסלייג־תּקנות פֿון ייִוואָ אין רעזולטאַט פֿון דער דערמאָנטער באַראַטונג.

(2) אָפּדרוקן די נײַע פֿאָרמולירונג פֿון די אויסלייג־תּקנות אונטערן נאָמען „תּקנות פֿון ייִדישן אויסלייג" אין דער סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער וויסנשאַפֿט" נומ' 16.

מיטן פּובליקירן די דאָזיקע נײַע פֿאָרמולירונג ווערט בטל דער פֿריִערדיקער נוסח פֿון די אויסלייג־תּקנות, ווי ער איז געווען געגעבן אין דער בראָשור: „אויסלייג־תּקנות פֿון ייִדיש" (סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער וויסנשאַפֿט" נומ' 14, ווילנע 1935).

הערות

I. די אויסלײג־תקנות וואָס ווערן דאָ געגעבן זײַנען אויסן פּראַקטישע צילן: ס׳זײַנען ניט אַרײַנגענומען געוואָרן קיין זאַכן וואָס זײַנען קלאָר פֿון זיך אַלײן; טײל מאָל זײַנען אין אײן תקנה צונויפֿגענומען פֿאַקטן, וואָס היסטאָריש נעמען זײ זיך פֿון פֿאַרשײדענע מקורים.

II. די תקנות זײַנען אויסלײג־תקנות; זײ זאָגן גאָרניט וועגן ווערטער־אוצר, וועגן גראַמאַטיק, וועגן קאָרעקטער אויסשפּראַך. פֿון דער תקנה 102 איז ניט געדרונגען, אַז אַזעלכע ווערטער ווי הימלאָז, קינדערלאָז ווערן רעקאָמענדירט; מע דאַרף פֿון איר נאָר לערנען, ווי אַזוי אויסצולײגן די דאָזיקע ווערטער, אויב מע ניצט זײ. די תקנה 110 פּסקנט ניט, אַז פֿונעם איז בעסער אײדער פֿון דעם; זי זאָגט נאָר, אַז אויב מע ניצט דעם צונויפֿוואַקס, דאַרף מען אים אויסלײגן ניט אַנדערש פֿונעם. מיטן אָנווײַזן די שרײַבונג שלאַנגען (‎-נגען און ניט ‎-נגן) איז ניט געפּסלט געוואָרן דער פּאַראַלעלער וואַריאַנט שלענג. די תקנה 10 ג) דאַרף מען פֿאַרשטײן אַזוי: אַלץ אײנס, צי מע רעדט אַרויס jid צי id, אויסלײגן דאַרף מען דאָס וואָרט: יוד, חיריק יוד, דלד.

III. פֿאַר אַ צאָל ווערטער (זײ זײַנען צונויפֿגענומען אין דער תקנה 150) שטעלן אײַן די אויסלײג־תקנות גלײַכבאַרעכטיקטע שרײַבונגען. איטלעכער מעג ניצן דעם וואַריאַנט וואָס איז אים מער צום האַרצן.

*

די ווײַטערדיקע הערות זײַנען אויסגעשטעלט לויט די נומערן פֿון די תקנות.

1. נאָך אַן אות, װ, וועט צוקומען אין אַלף־בית, אויב מע וועט קאָנסטרויִרן אַ באַזונדערע געדרוקטע ליגאַטור פֿאַר v. קאָנסטרויִרן אַזאַ ליגאַטור איז טאַקע אַן אויפֿגאַבע פֿאַר די שריפֿטגיסערײַען.

2. בײַם אויסשטעלן נאָכן אַלף־בית ווערטער, וואָס צווישן זײ איז ניטאָ קײן אַנדער חילוק ווי אין דער נקודה, דאַרף מען זיך האַלטן בײַ אַזאַ סדר: אות אָן אַ נקודה, פּתח, קמץ, מלופּם, חולם, חיריק, צירה, סגל. דערבײַ דאַרף מען זיך בנוגע העברעיִזמען האַלטן בײַ דער תקנה 20 און מע דאַרף די נקודה נעמען אין אַכט, אַלץ אײנס, צי זי איז פּאַקטיש אָנגעשריבן געוואָרן צי ניט. הײסט עס דער סדר איז אַזאַ: א (דער אות גופֿא), אַ (אומבאַשטימטער אַרטיקל), אָ (אויסרוף פֿון התפּעלות); באַם (אויסדרוק פֿון צושטימונג), באָם (אויב); דראַנג, דראָנג; זאַק, זאָק; פּאַר, פּאָר; נבֿלה, נבֿלה; רויקײט (רוי), רויִקײט (רויִק); שײן, שײַן; ערבֿ (ערבֿ זײַן), ערבֿ (אַ טאָג אײדער); פּנים (טעקסט), פּנים; שער, שער (טיטלבלאַט).

7. אויב ו טרעפֿט זיך צונויף וואָרט־אײן מיט אַן אַנדער וואָקאַל, קומט ניט קײן מלופּם אין ו, אַלץ אײנס, צי ער גײט פֿריִער צי שפּעטער: קאָנסטרויִרן, טוער, לועס, עקספּלואַטאַציע; ראַוט, בליִונג (זע תקנה 10א), אַנטלײַונג, הערקולאַנעום, זעונג, צעום.

8. ווער עס ניצט אין שרײַבן די צונויפֿגעגאָסענע צווײ וואָװן, דאַרף מקפּיד זײַן צו שרײַבן דעם ע מיט אַ קײַקעלע, ער זאָל ניט אויסקומען ענלעך צו צווײ וואָװן.

7—11. אויב אַ דרוק פֿאַרמאָגט ניט קײן ו און י, מוז מען שטעלן אַ „שטומען" א אין די ווײַטערדיקע פֿאַלן: א) פֿאַרן אות וואָס וואָלט באַדאַרפֿט זײַן געפּינטלט: וואו, וואונדער, ראַאיסע, קאַאימבראַ, רואיק, בלויאינקער, שנײאיק, בלײַאיק, פּעאיק; ב) נאָכן אות וואָס וואָלט

באַדאַרפֿט זײַן געפּינטלט: טואונג, דואומוויראַט, באַציאונג, בליאונג; ג) צווישן די אותיות וואָס וואָלטן באַדאַרפֿט זײַן געפּינטלט: וואַריאירן, פּריאיק. מע דאַרף אָבער מאַכן אַלע אָנ־שטרענגונגען, אַז די דרוקן זאָלן זיך פֿאַרזאָרגן מיט ו און ?.

10—11. ממילא קומט ניט קיין חיריק אונטערן י (אַלץ איינס, צי מע רעדט דאָ אַרויס i צי j) אין אַזוינע ווערטער ווי: אַברעוויאַציע, אוויאַציע, אימפּעריע, אינסטרוקציע, בורזשואַזיע, לעקציע, מאַטעריע, סאָציאַל, פֿאַמיליע, פֿונקציע, פֿונקציאָנירן, קוראַטאָריום, ראַדיוס, רעוואָלוציע אאַז״וו.

12. אַ מאָל הערט זיך אַ j צווישן i און דעם אַנדערן וואָקאַל: fri(j)er, ejrope(j)iš. אין שרײַבן באַצייכנט מען ניט דעם j.

23. דאָס אייגענע נאָך קירצונגען סוף זאַץ: אַ בילעט קאָסט 2 גל מיט 25 גר.

45 ג). גיב אַכטונג, אַז ־ס לאָזט מען דורך נאָר בײַ סובסטאַנטיוון וואָס ענדיקן זיך אויף ־ס; ווײַטער ווערט ס געשטעלט אַלע מאָל: קאַרל קרויזס סאַטירע, מאָריס שוואַרצס טעאַטער, שלום אַשס ראָמאַנען אאַז״וו; פֿ״גל תּקנה 122.

61—64. אין די דאָזיקע תּקנות זײַנען צונויפֿגענומען זאַכן, וואָס אַ טייל פֿון זיי איז שווער פֿאַר ניט־ליטווישע ייִדן (פּוס—פּיס, געפֿינען—געפֿונען), אַ טייל פֿאַר ליטווישע (אָנהייבן—אָנגעהויבן). אַ לערן־מאַטעריאַל פֿאַר שולן זײַנען געוויינטלעך נאָר יענע שרײַבונגען, וואָס זייערע שוועריקייטן נעמען זיך פֿון די קינדערס דיאַלעקט.

72. גיב אַכטונג, אַז דאָ רעדט זיך פֿון צנ אין שורש; הייסט עס: קלענסטער, שענסטער.

87. צו („צו ווייסטו?״) סײַדן אויף איבערצוגעבן עמעצנס דיאַלעקטישע אויסשפּראַך.

88. גיב אַכטונג, אַז דאָ רעדט זיך נאָר וועגן ווערבן און נאָר וועגן אַ פֿאָדערטראַף (ניט־אָפּטײַלעוודיקער פּרעפֿיקס) מיט אַ באַשטימטן פּשט; הייסט עס צו אַזוינע ווערטער ווי צוזאַמען, צונויף, צופֿרידן אאַז״וו איז דאָס ניט שייך.

101. די תּקנה לערנט, ווי אַזוי מע דאַרף אויסלייגן דעם סופֿיקס ־יש, ־ישער; דאָס מיינט אָבער ניט, אַז אַזעלכע פֿאָרמען ווי לערערשער, עסטרײַכשער, שנײַדערשער (וווּ דער סופֿיקס איז ניט ־ישער, נאָר ־שער) זײַנען פּסול.

123. נעם אָבער אין אַכט: געליטן, (אויס)געמיטן, געשניטן. אינעם פּאַרטיציפּ פֿון די דאָזיקע שטאַרקע ווערבן איז די ענדונג ־ן; דאָ איז הייסט עס קיין צונויפֿטרעף פֿון ד מיט ט ניטאָ.

124. על־פּי אַנאַלאָגיע מיט 122 און 124 אויך פּוסט—(דער) פּוסטסטער.

131 ג). „גלעזל־טיי״ וואָלט געהאַט אַ זינען נאָר מיטן הויפּטאַקצענט אויפֿן ע, און ס׳וואָלט געמיינט, אַז חוץ דעם זײַנען פֿאַראַן אַזעלכע סאָרטן טיי ווי קריגלטיי, פֿלעשלטיי, פֿעסל־טיי אאַז״וו. „פֿונט־צוקער״ איז דאָך אויך ניט געמיינט ווי אַן אַנטקעגנשטעלונג אַנטקעגן פּוד־צוקער, קילאָ־צוקער אד״גל.— פֿאַרגלײַך דעם אונטערשייד אין אינטאָנאַציע: אַ מאָל האָט מען געגלייבט אין ים־מענטשן און: אין טעאַטער זײַנען געווען אַ ים מענטשן. גיב

אכטונג אויפֿן אונטערשייד: דער שטײַגער מאָלן און דער שטײַגער־מאָלער; דער שטײַגער לעבן און דער לעבנס־שטײַגער.

133—132. מע דאַרף האָבן אין זינען, אַז די תּקנות זײַנען שייך נאָר צו אַדווערביאַלע פֿאַרבינדונגען, ווו דער ערשטער עלעמענט איז אַ פּרעפּאָזיציע. ממילא שרײַבן מיר: „ער האָט דאָס געטון צוליבן פֿאָטער" („צוליב" אין איינעם), מחמת דאָ האָבן מיר ניט קיין אַדווערביאַלע פֿאַרבינדונג מיט אַ פּרעפּאָזיציע (ווי אַ שטייגער אין זאָץ: „טו דאָס מיר צו ליב"), נאָר אַ פּרעפּאָזיציע ממש. די תּקנות זײַנען ניט חל אויף אויסלייגן צונויפֿהעפֿטן ווי אַלצדינג, גאָרניט, מערניט, מחמת דאָ איז ניטאָ קיין פּרעפּאָזיציע. די תּקנות זײַנען אויך ניט חל אויף אַזאַ וואָרט ווי פֿאַרבײַ, ווו מיר האָבן ניט אין דער אַדווערביאַלער פֿאַרבינדונג קיין ניט־פּרעפּאָזיציאָנעלן עלעמענט.

133. דאַנען, וואַנען און אַנאַנד שרײַבט מען באַזונדער פֿון דער פּרעפּאָזיציע. ביז דאַנען, דורך דאַנען, פֿון דאַנען; ביז וואַנען, דורך וואַנען, פֿון וואַנען; בײַ אַנאַנד, דורך אַנאַנד, מיט אַנאַנד, נאָך אַנאַנד אאַז״וו.

137. פֿאַרגלײַך: אומענלעך (אום+ענלעך) און אוממענלעך (אום+מענלעך); אָפּאַכטן (אָפּ+אַכטן) און אָפּפּאַכטן (אָפּ+פּאַכטן); מיטרײַבן (מיט+רײַבן) און מיטטרײַבן (מיט+טרײַבן).

אינהאַלט

זײַטל

I. דער סדר פֿון אַלף־בית (תּקנה 1) 3

II. גראַפֿיק (תּקנות 54—2) 3

אַלף 3.— בית און בֿית 3.— וואָוו 3.—יוד 4.— צווי יודן 5.— כּף און כֿף 5.— פּיי און פֿיי 5.— שין און שׂין 5.— תּוו און תֿוו 5.— פּשוטע אותיות און שלאָס־אותיות 5.— נקודות 6.— ראָשי־תּיבֿות און קירצונגען 6. — גרונט־ און סדר־צאָלן 7.— מאָסן, מינים געלט 8.— סדר פֿון שרײַבן 9. — קלאַמערן 10.— אַפּאָסטראָף 11.—איבערטראָגן אויף אַ נײַער שורה 11.— פֿרעמדשפּראַכיקער טעקסט 12.

III. וואָקאַלן און דיפֿטאָנגען (תּקנות 64–55) 12

IV. קאָנסאָנאַנטן (תּקנות 74–65) 14

V. פּרעפֿיקסן און פּרעפּאָזיציעס (תּקנות 88—75) 15

VI. סופֿיקסן און ענדונגען (תּקנות 125–89) 17

VII. באַזונדער, באַהאָפֿטן, אין איינעם (תּקנות 148–126) . . 22

סומירונג 22.— באַזונדער 23.— באַזונדער אָדער אין איינעם 24.— אין איינעם 25.— אין איינעם אָדער באַהאָפֿטן 26.— באַהאָפֿטן 28.

VIII. פּאַראַלעלע שרײַבונגען (תּקנות 150–149) 29

שרײַבונג דיפֿערענצירט לויטן פּשט 29. — גלײַכבאַרעכטיקטע שרײַבונגען 30.

באַשלוס פֿון דער צענטראַלער פֿאַרוואַלטונג פֿון ייִוואָ 31

באַשלוס פֿון אויספֿיר־ביוראָ פֿון ייִוואָ 31

הערות 32

די אַרבעט אויף אַנדערע פֿראַגעס פֿון ייִדישן אויסלייג און אויף אַן אָרטאָגראַפֿישן ווערטערבוך ווערט געפֿירט ווײַטער

געדרוקט מיטן הסכם פֿון ייִוואָ לויט
דער פֿריִערער אויפֿלאַגע, וואָס איז
אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך דעם ייִדישן
וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט — ייִוואָ
אין ניו־יאָרק 1940

אַרויסגעגעבן דורך אַ גרופּע פֿרײַנד
פֿון ייִוואָ אין שטאָקהאָלם